

A létra

Gerlóczy Márton: *Létra*. Scolar Könyvkiadó, Budapest, 2013

A korábbiakban is sokat bírált fiatal író amellet, hogy igyekszik változni, legújabb regényével sem hazudtolja meg önmagát. A regény egy már önálló életet élő, névtelen és nincstelen főhős provokatív naplójának részlete. A történet egy eredetileg kuplerájnak épült lakástömbben játszódik, néhány hétköznapi mozzanatra redukált cselekménnyel. A mű középpontjában a főszereplő pesszimista, aszociális életfelfogása és az épület lakóinak elemzése áll, az életről alkotott pillanatnyi eszmefuttatásokkal kiegészítve. A társadalom alvilágába nyerhetünk betekintést, amelynek a garzonlakás és a lehetőségek nélküli élet a kulcsszava. És így, a város szennyéből, a fájdalom és a sötétség kényszeres befogadásával nyert világszemlélet mutat rá a létezés hiábavalóságára, kaotikus mivoltára.

A mű címadója és egyben mozgatórugója egy mindennapi eszköz, a létra, amely keretet ad a történetnek, kapcsolatot teremt a részek között. Hősünk elindul létrát keresni, hogy a lakásában fel tudjon szerelni egy függönyt. Ennyiből áll a párbeszéd nélküli történet. A „nagy utazás” adja az alkalmat és a lehetőséget eszmefuttatásaihoz, miközben a szomszédaihoz kopogtat be egy létra után érdeklődve. Olykor közelmúltbeli emlékeiről mesél, attól az időtől kezdve, hogy a siralomházba költözött. Nem tudjuk meg, hogy miért választotta a garzonéletnek nevezett szenvedést, talán gazdasági helyzete, vagy a „még meghalnom sem érdemes”-féle nihilizmusa vezette ide. Nem sokat árul el magáról, de annyi biztos, hogy nagy kritikusnak képzei magát, könnyedén ítéli üres tekintetűeknek a társadalom peremére szorult, nyomorban élő sorstársait: „Nézem a bácsi ide-oda forgó szemét, ezt a világyűrben irányíthatatlanul sodródó kihunytt csillagot, és nem látok benne semmit” (52). Miközben nem várhatjuk el mindenkitől, hogy valami újat és nagyot alkosson. Mindenkinek vannak álmai, de nem lesz mindenkiből Martin Luther King (furcsa is lenne). Olykor megmu-

tatkozik a főhős együttérző képessége is, és ilyenkor saját magának mond ellent: bizony nem szép dolog ítékezni, mert sokakat az élet véletlenjei, igazságtalanságai juttatnak a társadalom mélyére, a lehetőségek nélküli élet kegyetlen folytonosságába. Van, aki jólétbe, gazdagságba születik, és a legkisebb megerőltetés nélkül egész életében tömheti a hasát, mások meg a gazdagok lakását takarítják, hogy krumplit és kenyeret vegyenek, és ez jelenti számukra az örömet. „Így beszélünk a világról, hogy a világ örült, mindenki, aki még magánál van kicsit, úgy fogalmaz, azt mondja és gondolja, hogy a világ örült. Vagyis örültek beszélnek arról, hogy örültek, anélkül, hogy belátnák magukról, hogy örültek, mert mindég a másik örültségében oldódik fel a magunk örültsége” (41).

A regény realiztikus és nyomasztó képet ad az egykori bordélyházzól, a város posványának első számú szimbólumáról. A garzonlakások minden abnormális, fizikai és pszichés betegségek otthonai: hímnemű, nőnek öltözött, roma nemzeti identitású prostituált, öngyilkosok, csótányok, túlélésre törekvő, nincstelen emberek lakják őket. Érdekes a galamb szerepköre, ami alapjában véve a béke magasztos, bibliai szimbóluma. Ebben a környezetben és a modern világban is a csatornaszagú, mocsos város jelképe, „mást nem csinál, csak idegesíti az embert, összefossa az életét” (32).

Az irodalom témavilágában közkedvelt betegségnek számít a skizofrénia, egy testben két személy lakozik. A könyv borítóján olvasható szereplők sorát a gondnok skizofrén felesége kezdi. Ezt az igen súlyos kórt Gerlóczy inkább népies szemlélettel közelíti meg, nem pedig tudományosan. Erre utalhat a nő neve: Gömbvillám – valami természetfeletti, megmagyarázhatatlan és megközelíthetetlen. Egy asszony, aki nem tudta magában kordában tartani a gonoszt, így szabadon engedte, és már nem lehet megfékezni. Gömbvillám megnyilvánulásait ritkán látjuk, de annál többször hallhatjuk az elbeszélő közvetítésében. Néha elmosolyodunk, máskor elborzadunk, amikor egy kis groteszk humorral színezi az elég sűrű történetet. Emellett szerkezeti szempontból is vizsgálható a beteg asszony szerepe, egy-egy fejezetet az ő szaftos beszólásai zárnak: „Baszd meg a hájadat, a bűdös, rücskös hájadat baszd meg – ordítja Gömbvillám” (29). Az ezt követő új fejezet a regény undort keltő állatszereplői (csótány, meztelencsiga, galamb) egyikének részletes jellemzésével indul.

Azt, hogy Gerlóczy miért egy létrát nevezett ki a cselekmény epicentrumának, egy interjú lezser és rövid válaszából tudjuk meg. Mint mondja, szüksége volt egy létrára. Viszont ha egy kicsit elvonatkoztatunk a regény realizmusától, úgy értelmezhetjük ezt az alapjában véve közönséges esz-közt, mint egy társadalmi ranglétrát, a magasabb szintre való jutás vágyát, a rabságból való menekülés (kimászás) eszközét. Végül a központi figu-

ra egy egyetemi hallgatónál talál megfelelő magasságú létrát, egy olyan embernél, aki csak átmenetileg tartozik ehhez a közösséghez, akinek van múltja és ígéretes jövője is, de önálló életét csak a nulladik fokról tudja kezdeni.

Miután nevenincs kedvencünk megindul ezen a létrán fölfelé, egy idealizált mesevilágba érkezik; a korábbi földhözragadtság a feje tetejére áll. Az Alice Csodaországban-féle befejezést egy áramütés eredményezi, a függönyszerelési akció közben villanyvezetékekkel érintkezik a fúró éle, így egy haldokló ember képzelgéseit látjuk egy vidéki idillről. Ebben látja a lakók nyomorának megoldását: falusi embereknek képzeletben el őket, mindenki boldog, pezseg az élet. Az illúzió a főhős azon meggyőződését elégíti ki, miszerint ezek az emberek vidéki életre születtek. Az biztos, hogy a váratlan befejezéssel ellentmondásokba ütközünk. Ezek után nehéz eldönteni, hogy a főszereplő megveti és lenézi, vagy esetleg szereti a tömb lakóit. Némi magyarázattal megpróbálja egymáshoz közel hozni a két ellentétes pólust: mikor kintről, az átlagosnak mondható, pénzkereső polgárok tömegéből szemléli őket, szájalmat érez, de bent, a garzon lakójaként ő is ennek az egész rémálomnak a részévé válik, elveszíti humánusát, csakis megvetést érezhet társai és saját maga iránt. Végtere is a névtelen létrakereső filozófus gondolatai a gettószerű életről nem nevezhetők egyedülállóknak, a legtöbb ember hasonlóan vélekedne az e sorsra ítétekről, mindannyiunk felváltva érezne szájalmat és megvetést például egy kéregető roma gyerek iránt.

Akár szánja a lakókat, akár megveti, egyik sem válik a szerencsétlenek hasznára, a sok érzelgősség egyáltalán nem változtat semmin. Van azoknak elég bajuk, nem valószínű, hogy szükségük lenne egy életképtelen, károgó fiatalemberre, hogy az tetőtől talpig kielemezze őket, mert nincs semmilyen más tennivalója. Igaz, a kritikus fiatalember nem is képzeletben prófétának magát, pusztán csak megfigyel, és keserű iróniával tudósít. „Akinek idegesítő a hangja, az beszéljen csendesen, akinek büdös a szája, az lépjen hátra, és nyissa ki az ablakot, aki szomorú, sírjon, aki vidám, segítsen” (19). Visszatérő motívumként szerepel a postaláda is. A főszereplő számára a múlttal való kapcsolatot jelenti, kicsiny lakása korábbi lakójának, egy megboldogult asszonynak a képeslapjaiban lát filozofikus tartalmakat az életről és a halálról. Szomszédainak ez a láda nem más, mint fenyegetés, stressz, a rettegés nulladik foka; számlák, idézések, papírok, amelyek számukra nem jelentenek semmi jót.

A regény nyelvezete többnyire hétköznapi, olykor-olykor az író becsmérlés néhány biológiai ismeretekre utaló kifejezést: „Itt van ez a csótány. Ez az ízeltlábú. Ez a rovar. Ez a szárnyas rovar...” (53). A szinonimahalmazás és az ismétlés is jellemzi a beszédet. Gerlóczy gyakran felállít egy hipotéz-

zist általánosságokról, hétköznapi szokásokról (például az alvásról), és ezt minden oldalról körbejárja, bizonygatja, gyakran saját magát ismételve, hatásvadászatból sincs hiány. Saját esztétikájáról is beszél, ami hiányzik az életéből, az a jó: „Ami jó, az békés és természetes vagy természetes erő által megtervezett, természetellenességben otthonos, mint egy steril konyha vagy egy tiszta fürdőszoba, de mindenképpen szabott és irányított, felügyelt, átlátható és biztonságos” (65). Ha egy íróat annyian bírálják, mint Gerlóczy Mártont, az valószínűleg el tud szakadni bizonyos normáktól és tud egyedül alkotni, amit egyesek kedvelnek, mások nem. A regény rövidsége és az „igazi” cselekmény hiánya ellenére is tartalmaz fordulatokat, sajátos, csípős (olykor fekete) humor járja át, és végül csattanóval zárul, de ezt most sem árulom el, ha már az eddigiekben nem tettem meg.

